

STEDENBOUWKUNDIGE HARMONIE

Guido De Sturler en het bijzondere ontwerpproces van Bofill

Hoek Nassauplein-Burgemeester de Monchyplein en toren

Onze lustrumviering in de Javastraat heb ik aangegrepen om over een bijzondere man te vertellen: architect Guido De Sturler (1919-2004) en zijn rol bij het ontwerpproces van het gebouwencomplex van Ricardo Bofill (1939-2022) op het Burgemeester De Monchyplein.

In de beginjaren '80 zagen we in de straten van de Archipelbuurt, waar ik ben geboren en getogen, een wat oudere, maar nog zeer energieke heer, druk met mappen papier en een meetstok in de weer. Met een centimeterband nam hij maten op van kozijnen en deuren, de breedte van de voegen in de voorgevels en telde hij rijen bakstenen. Was hier sprake van een doorgedraaide excentriekeling? Nee, dit was jonkheer Guido De Sturler, architect in ruste. Maar hij rustte zeker niet!

Het geheim van de Archipelbuurt

Naar eigen zeggen was De Sturler op zoek naar 'het geheim van de Archipelbuurt'. Hij gaf mij een persoonlijke ontboezeming: "Het merkwaardige is, toen ik de wijk pas leerde kennen, kreeg ik het vreemde gevoel alsof de zon hier altijd

scheen, ook bij grijs en slecht weer. Veel meer dan elders in de stad. Toen ik vele jaren later terugkwam in de wijk overviel mij hetzelfde gevoel."

De Sturler startte in de wijk een enquête onder wijkbewoners en bleek een gezamenlijk gevoel te hebben aangesproken. Was dat het ervaren van schoonheid? Maar hoe is dat te verklaren? Het ervaren van schoonheid is een individuele beleving. Als hier sprake is van een algemene ervaring dan moet er dus iets anders zijn, iets dat collectief ervaren kan worden. Het moest vanuit de omgeving komen. De Sturler: "Ik kon niet ontdekken wat het was. Omdat ik nieuwsgierig naar de oorzaak van mijn bevinding was, ben ik gaan meten: uit welke bestanddelen zijn de straatwanden opgebouwd, welke eigenschappen stel ik vast. Want ik wilde weten wat het was dat een dergelijke uitwerking op mij had."

Jhr. J.W.E. De Sturler

Riouwstraat (tekeningen Guido De Sturler)

De Sturler werd gefascineerd door de Archipelbuurt. De buurt telt 250 typen huizen, allemaal verschillend, maar toch één geheel vormend: eenheid in verscheidenheid. Hij maakte van de straatwand van de Riouwstraat tussen Bankplein en Koninginnegracht een grafische voorstelling van de bestanddelen. Dan ziet men een rij kale gevels, bijna allemaal gelijk, niets bijzonders. Daaroverheen gestrooid zijn pleisterwerk en kozijnen, vormen van versiering die altijd beschilderd zijn in dezelfde roomkleur. Metingen leerden hem dat de lichte onderdelen het licht van de hemel viermaal zoveel sterker weerkaatsen dan het donkerder metselwerk. Als men zich langs de gevels beweegt, danst de lichtintensiteit daardoor op en neer, als was het een melodie van licht. We ondergaan een pulserend gevoel. De Sturler: "Omdat wij, mensen van deze tijd, niet verwend zijn met zoveel spel, ondergaan we dit met een gevoel van geluk, zoals we in de muziek ritme ondergaan. We ervaren ritme, eenzelfde effect als van muziek, het gevoel van dansen!" De Sturler constateerde: "Zo ben ik ongemerkt in de wereld van de harmonie beland."

Harmonie wil zeggen: aangename samenhang, die ons met blijdschap of vreugde vervult of in ieder geval prettig is. Dat is 'het geheim van de Archipelbuurt': eenheid met daarbinnen verscheidenheid geeft ritme. Wanneer dat ritme wordt verstoord, ervaart men geen harmonie. Dat verklaart waarom nieuwbouw, die zich niet voegt in de bestaande maat en vormtotaal onder bewoners, steeds op weerstand stuit. Men kan er niet aan wennen, zelfs niet na vele jaren.

Plan Bofill

De analyses die De Sturler van de bestaande gevels had gemaakt, kon hij nu ook toepassen op plannen voor nieuw-

bouw. Zuiver door te meten zou men moeten kunnen beoordelen of nieuwbouwplannen binnen de karakteristieke bebouwing passen van de Archipelbuurt. Er deed zich een geweldige gelegenheid voor om dit basisprincipe in de praktijk te toetsen: het plan Bofill.

Wethouder Duivesteijn stelde in 1986 voor dat de internationaal bekende Spaanse architect Ricardo Bofill een stedenbouwkundig ontwerp zou maken voor het Burgemeester de Monchyplein, op de plaats van het te slopen voormalige

Ritme in de Riouwstraat

stadhuis. Toen impressies duidelijk maakten wat Bofill zich voorstelde te bouwen, stuitte dit op veel verzet vanuit de wijk: megalomaan hoge gevels van doorlopend spiegelend glas met betonnen klassieke timpanen en vooral een enorme hoge spiegelende toren in de vorm van een soort raket. En dát midden in de Archipelbuurt! De buurt stond op z'n achterste benen. De bewonersorganisatie wendde zich tot Guido De Sturler om advies. Hij ging niet af op vooroordelen of gepraat, maar hij ging weer kijken en waarnemen. Hij maakte ook een reis naar Frankrijk, om daar bouwwerken van Bofill te bestuderen.

Toen de gemeenteraad het besluit moest nemen of het inderdaad een gepaste keuze was om juist Ricardo Bofill, midden in het beschermde stadsgezicht van de zo Haagse Archipelbuurt te laten bouwen, zei De Sturler als adviseur van de wijk: "Geen ander die in staat geacht moet worden om hier iets passends te bouwen dan Bofill. Maar hij moet dat dan ook wel willen, hij moet daartoe dan wel bewogen worden. Wij moeten hem vragen zijn eigen ego niet centraal te stellen, maar zijn ontwerptalent te onderwerpen aan de historische context van de wijk."

De Sturler waarschuwde de bewonersorganisatie dat het temmen van het ego van een architect in het algemeen, en een Spaanse, mediterrane, gevierde architect in het bijzonder, niet eenvoudig is. Zijn docerende en gepassioneerde toon overtuigde de gemeenteraad. Die nam een voor die tijd unieke motie aan dat een overlegorgaan Bofill zou moeten gaan begeleiden bij het uitwerken van zijn plannen. Namens de bewonersorganisatie namen De Sturler en ondergetekende deel aan dat overleg.

Burgemeester de Monchyplein, 1995. Slaan van de eerste paal voor een half rond woongebouw (de Crescent) ontworpen door Ricardo Bofill, 3e van links (foto P. van Oosterhout, Dienst Multimedia, collectie Haags Gemeentearchief)

Faxapparaat

Wethouder Noordanus liet een van gemeentewege verstrekt faxapparaat bij De Sturler thuis installeren, zodat hij rechtstreeks met Barcelona kon communiceren. Dat was toen iets nieuws en heel bijzonder. Wij stelden ons als opdracht te onderzoeken op welke manier het plan van Bofill beter bij de bestaande bouw van de Archipelbuurt zou aansluiten. Discussie over mooi of lelijk, over smaak, moest

het niet worden. Het ging om het creëren van samenhang. Er waren nogal wat strubbelingen. De Sturler verwierp zonder een blad voor de mond te nemen ontwerptekeningen als niet passend. Hij bezorgde Bofill tekeningen en foto's van geveldetails uit de wijk. Het stond Bofill vrij te kiezen wat hij met die informatie deed. Zo bleef hij vrij in zijn ontwerp-proces. En er kwam een omslag bij Bofill. Hij veranderde het materiaalgebruik en de kleuren en er werden op verrassende wijze verbanden gelegd met de wijk. Het ging De Sturler daarbij uitdrukkelijk alleen om de buitenste schil van het complex. Daar waar de nieuwbouw de wijk ontmoet, dient er sprake te zijn van voldoende verband. Op het binnenterrein zou Bofill een eigen nieuwe wereld mogen scheppen. Dit was dus participatie avant la lettre tijdens het ontwerpproces. Kom daar nu nog maar eens om!

Samenhang

Wat kunnen we zeggen over het resultaat? Ook dan gaat het niet om mooi of lelijk. Wat belangrijker is, is dat de wijk weer is geheeld. Nassauplein en Javastraat zijn weer verbonden. Als men nu langs het Nassauplein fietst, dan zien we dat de beeldtaal en de kleuren van de monumentale gevels bijna onopgemerkt worden voortgezet in de nieuwbouw, zelfs tot aan de 50 m hoge woontoren toe! De toren ervaart men niet als een breuk met de 19e-eeuwse wijk, als een confrontatie, maar als een geleidelijke overgang.

De Sturler adviseerde de woontoren een crèmekleur te geven. Wit wordt door het zonlicht erg hard. Maar Bofill stond erop dat het wit werd. Toen heeft De Sturler geadviseerd de toren slanker te maken en inspringende hoeken te geven. Dan zal er schaduwwerking ontstaan waardoor het wit minder hard, meer diffuus zal worden. Zo zou de toren niet domineren in het stadsgezicht.

Nu nog, jaren later, als ik er langs fiets, zie ik hoe de toren de wijk niet domineert, maar terughoudend is. Het woon- en kantorencomplex heeft zich in de wijk gevoegd en is in trek bij nieuwe bewoners die zich juist aangetrokken voelen tot de buurt. Dat hier op den duur bijzondere verwantschap en samenhang tot stand kon komen tussen buurt en plan Bofill, die uiteindelijk de waardering kon krijgen van de bewoners van de omliggende omgeving, hebben we te danken aan de inzet en kennis, en met name de passie van Guido De Sturler. Persoonlijk ben ik hem het meest dankbaar dat hij mij heeft leren kijken. Dat de bebouwde omgeving een sensitief gegeven is en dat samenhang, eenheid in verscheidenheid, in die omgeving bepaalt of die omgeving ook menselijk en leefbaar is. Van het gedachtegoed van Guido De Sturler kunnen wij veel leren. Het past in de geest van de Vrienden en we zullen dit graag steeds opnieuw uitdragen.

Rupert van Heijningen, voorzitter